

Anja Krušnik Cirnski

IZGUBLJENA ILUZIJA, V ČAS ZAPISANA SKRIVNOST¹

1. Iluzija

Dramsko besedilo *Iluzije* sodobnega ruskega dramatika Ivana Viripajeva pripoveduje različne zgodbe o štirih osebah, dveh zakonskih pari: Dannyju in Sandri ter Albertu in Margareti. Besedilo se pričena s citatom iz Corneilleve *Odrske utvare*: »In če pogumni ste, vam v podobi iluzije / pokažem to, kar slišal je in videl, / v življenju doživel. Pred vašimi očmi / bo vzdignila preteklost, se sprehodila bitja, / v ničemer nič drugačna od tistih iz mesa.«² Viripajev pa v svojem besedilu ne govori le o gledališki iluziji, temveč skozi pripoved o omenjenih pari govori tudi in predvsem o iluziji ljubezni.

2. »Kaj pa potem sploh je ljubezen?«

To je vprašanje, ki je vedno v podtekstu dramskega besedila, saj Albert, Margareta, Sandra in Danny enačijo ljubezen s smislom, ki ga vsi neutrudno iščejo. A v pripovedi zgodb se hitro opazi, da te štiri osebe pravzaprav zgolj govorijo o ljubezni, o konceptu ljubezni, vendar ostaja vprašanje, ali sploh ljubijo. Para se ne ženeta za ljubeznijo, temveč za pravilno definicijo ljubezni: ali je ta vzajemna ali nevzajemna, ali je resnična. Obenem je vsak izmed četverice tudi prepričan, da sam pozna ali je spoznal, »kaj je ljubezen. Kaj je resnična ljubezen, natančno tista, ki jo opisujejo v knjigah, tista ljubezen, o kateri v mladosti vsi sanjajo.«

Zanje je sicer smisel ljubezen, a kot samostalnik, kot predmet želje, pozabijo pa, da je ljubiti dejanje, glagol, in da obstaja zgolj v odnosu do nekoga: ali kot se na primer sprašuje glasbena skupina Mi2: »Kam zbežati pred pogledom, / ko ljubezen ni dovolj« (*Sveta Margareta*). Četverica ljubezen idealizira, mistificira in glorificira. Nekaj primerov:

- »Ker sem zaradi tebe izvedel, kaj je to ljubezen, kakšna moč je to« (Danny).
- »Ljubezen je taka moč, da prestopi vse bregove in ruši vse pregrade« (Sandra).

¹ »Izgubljena iluzija, v čas zapisana skrivnost« sta prva verza pesmi *Sveta Margareta*. Celotno besedilo se glasi: Izgubljena iluzija / v čas zapisana skrivnost / hormoni in telepatija / trhel in nevaren most. / Reka se duši pod ledom / doma je mrzlo, tu še bolj, / kam zbežati pred pogledom, / ko ljubezen ni dovolj ... / Tam, kjer sveta Margareta / skriva misli, šteje leta, / ura moje Margarete bije moje dni. / Besede so meso postale, / naj ne ločim, kar je zvezal Bog / »Milovat te budu stale / dekuju za krasny rok«! / Bilo je včeraj in bo jutri. / Mi2 sva ostala vmes / vsak na svojem bregu sreče / z ustavljenim korakom čez.

² Prosti prevod Tatjane Stanič iz ruščine za dramsko besedilo *Iluzije*.

– »Ljubezen je popolnoma drugačna, ona diši drugače, ona ima drugačne vibracije, ona je drugačnega okusa, drugačne barve« (Albert).

Kajpak se lahko strinjamo z vsem naštetim, lahko pa tudi z ničimer. Dramsko besedilo *Iluzije* pravzaprav močno sproža ta premislek, to negotovost. V hipu, ko se strinjamo z nečim od izrečenega v *Iluzijah*, se v naslednjem hipu že sprašujemo, zakaj smo se strinjali, če pa je naslednja definicija ljubezni, ki jo slišimo, bolj smiselna. Odgovor na to dilemo nam ponuja Zoran Milivojević v knjigi *Formule ljubezni*: »Z drugimi besedami, pogovori o ljubezni niso pogovori o neki ljubezni, ki nekje obstaja, temveč so pogovori ljudi, ki imajo različne predstave o ljubezni in ki, prepričani, da so njihove predstave čista resnica, poskušajo v to prepričati sogovornika. Spoznanje, da razprava o ljubezni ni razprava o resnični ljubezni, temveč zastopanje svojih predstav o ljubezni, je velik korak k razumevanju človeškega ljubezenskega vedenja« (Milivojević 2010: 59). In: »Odkritje /.../ je preprosta resnica, da ne obstaja neka objektivna prava ljubezen, temveč da obstaja na stotine pravih ljubezni – prav toliko, kolikor je fantazem o pravi ljubezni« (prav tam: 61).

3. »Hudič naj vzame vse koncepte, jaz te ljubim.«

Naj se pogloblje dotaknem zakoncev Alberta in Margarete. Skupaj sta preživela vse svoje življenje in bila, če verjamemo pripovedi, srečna in (za)ljubljena. Milivojević pravi: »Prava ljubezen je vedno tisto, kar določena oseba verjame, da je prava ljubezen, zato je tako pomembno, da je predstava takšna, da omogoča najti drugo osebo s sorodno predstavo. Pomembno je, da je predstava funkcionalna, da v resničnosti res omogoča nastanek dovolj kakovostnega odnosa ljubezni« (Milivojević 2010: 61), kar je morda določeni zakonski par izkusil in realiziral.

Albert začne po Sandrini ljubezenski izpovedi³ na smrtni postelji misliti, da je v resnici ljubil Sandro. Zakaj? Odgovor se skriva v Albertovem izrazu »zapoznel izbruh romantike ostarelega bedaka« in Galimbertijevi analizi mita o mladosti. Ta poskuša in tudi uspe reducirati naše življenje na obdobje mladosti, ko smo fizično na vrhuncu. Umberto Galimberti nas opozarja na to, da »ljubezen /.../ v starem človeku ne ugasne. Z besedo ljubezen tu označujemo erotiko in čutnost, predmeta spominov in otožnega hrepenenja« (Galimberti 2011: 51). Na kratko: Albert pogreša mladostniška čustva, vznemirjenje zaljubljenosti,⁴ iluzijo o sebi in objektu zaljubljenosti.

³ Sandra razlaga, kako je vse življenje ljubila Alberta, čeprav je bila poročena z Dannyjem; postavlja se v vlogo žrtve, čeprav bi lahko temu rekli tudi odrekanje v dobro ostalih treh oseb, predvsem Alberta. A po Milivojeviću je razlika med odrekanjem in žrtvovanjem v tem, da je odrekanje prilagajanje resničnosti, žrtvovanje pa simbolno dejanje. Čeprav se poraja vprašanje, ali bi se Sandra – če bi imela priložnost – odrekla Albertu, ideji in realizaciji njiju.

⁴ Milivojević pojasnjuje razliko med zaljubljenostjo in ljubeznijo z odnosom do realnosti. Zaljubljenost je afektivno stanje, privid resničnosti, ki je v resnici usmerjen nase, medtem ko je ljubezen odnos, obrnjen k drugemu.

S tem prizadene Margareto, ki iz razočaranja o ljubezni, o predstavi o ljubezni, laže o aferi z Dannyjem, Margareto, ki pravzaprav najmanj govori o konceptu ljubezni, vendar pa naredi najbolj ekstremno dejanje. Ko ji Albert pove, da njuna ljubezen ni bila resnična, da ljubi Sandro, je razočarana in zapuščena. Roland Barthes v *Fragmentih ljubezenskega diskurza* zapiše, da je razhod para na neki način hujši kot smrt ljubljene osebe, saj pri razhodu oseba umre zgolj simbolično, fizično pa še naprej živi in osebi se še naprej srečujeta. Skupna točka obojega je žalovanje. Med tem procesom se pojavi odstopanje od neke določene (njene in njune) predstave o ljubezni. Porušila se je predstava, odnos, ki je bil stabilen, trajen in stanovit. Čeprav Margareta zagotovi Albertu, da ni kriv za njen samomor, je vzrok le-tega izguba smisla, ljubezni, odstopanje od predstave o ljubezni. Prav zato Margareta v svojem poslovnem pismu zapiše: »Dragi Albert. /.../ Ne najdem zakonitosti. Ne najdem stalnosti. Ali bi morala obstajati kakršna koli stalnost, Albert? Vendarle bi moralo biti vsaj nekaj stalnega v tem spremenljivem vesolju, Albert?« Margaretin samomor je tista točka besedila, ko ljubezen ali iluzija ljubezni prerase v absoluten ideal, saj se po Milivojeviću to potrjuje vsakokrat, ko ljubezen vodi v smrt. Tako postane še bolj romantična in mistična. Tako Albert in Margareta ostaneta »vmes / vsak na svojem bregu sreče / z ustavljenim korakom čez« (Mi2, *Sveta Margareta*).

4. Preživetje

Na tisoče knjig, na tisoče pesmi, na tisoče filmov je ustvarjenih na temo ljubezni. In v vsakem od teh lahko najdemo različne koncepte in predstave o ljubezni in zaljubljenosti. Friedrich Nietzsche je rekel, da je človeštvo preživelo po zaslugi iluzij. Moja prijateljica je dejala, da potrebuješ določeno mero avtoiluzije, da lahko preživiš; da ljudje, ki vidijo popolnoma realno sliko, padejo v depresijo. Kaj pa, če so iluzije, prividi, tisti, ki so najbolj nevarni? Najbrž je »izgubljena iluzija, / v čas zapisana skrivnost« (*Sveta Margareta*) izgubljena z razlogom. Fjodor M. Dostojevski v romanu *Bratje Karamazovi* pravi: »Predvsem ne lažite samemu sebi. Kdor laže samemu sebi in posluša svojo laž, naposled ne razloči več nobene resnice« (Dostojevski 2010: 54–55).

Bibliografija:

- Barthes, Roland, 2002: *Fragmenti ljubezenskega diskurza*. Ljubljana: Collegium graphicum.
 Dostojevski, Fjodor M., 2010: *Bratje Karamazovi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 Galimberti, Umberto, 2011: *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan.
 Milivojević, Zoran, 2010: *Formule ljubezni: Ne zapravimo življenja v iskanju prave ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 Viripajev, Ivan, 2015: *Iluzije*. Ljubljana: MGL (tipkopis).